OIKEUDENKÄYNTIAVUSTAJALAUTAKUNNAN TOIMINTAKERTOMUS 2016

RÄTTEGÅNGSBITRÄDESNÄMNDENS VERKSAMHETSBERÄTTELSE 2016

SISÄLLYS
INNEHÅLL

Puheenjohtajan katsaus....3
Oikeudenkäyntiavustajalautakunta ja sen tehtävät....6
Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan jäsenet ja varajäsenet....8
Tilastotietoja....9
Kokoukset....9
Saapuneet asiat....9
Ratkaisut hakemus- ja oikaisuasioissa....9
Ratkaisut valvonta-asioissa....10
Ratkaisut luvan peruuttamisesta muun kuin kurinpidollisen seuraamuksen perusteella....12
Oikeuskäytäntöä lupahakemuksista....12
Käsittelyajat....13
Pekka Viljanen: Mielenkiintoinen ratkaisu oikeudenkäyntiavustajan kelpoisuuden menettämisestä....14
Lautakunnan henkilökunta, toimitilat ja yhteystiedot....18

Ordförandes översikt....19
Rättegångsbiträdesnämnden och dess uppgifter....22
Rättegångsbiträdesnämndens medlemmar och ersättare....24
Statistik....25
Sammanträden....25
Inkomna ärenden....25
Avgöranden i ansöknings- och omprövningsärenden....25
Avgöranden i tillsynsärenden....26
Avgöranden om återkallande av tillstånd på någon annan grund än som disciplinär påföljd....28
Rättspraxis i anslutning till tillståndsansökningar....29
Handläggningstider....30
Pekka Viljanen: Intressant avgörande om att förlora lämpligheten att vara verksam som rättegångsbiträde....31
Nämndens personal, lokaler och kontaktuppgifter....35

Julkaisija
Oikeudenkäyntiavustajalautakunta

Utgivare
Rättegångsbiträdesnämnden

Toimittaja
Oikeudenkäyntiavustajalautakunta

Redaktör
Rättegångsbiträdesnämnden

Ulkoasu
Oikeudenkäyntiavustajalautakunta
Maarit Hellgren

Layout
Rättegångsbiträdesnämnden
Maarit Hellgren

PUHEENJOHTAJAN KATSAUS

Vuosi 2016 oli oikeudenkäyntiavustajalautakunnan neljäs toimintavuosi. Vuoden päättyessä luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia oli 1 533. Määrä on selkeästi korkeampi kuin lakia säädettäessä ennakoitiin. Samaan aikaan asianajajaliitossa oli asianajajia 2 119 ja valtion oikeusaputoimistoissa julkisia oikeusavustajia noin 220. Toimintakertomusta kirjoitettaessa luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia on 1 595, määrä ei siis ole laskemaan päin.

Kertomusvuonna oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa tuli vireille uusia asioita 334, niistä oli lupahakemuksia 237. Luvan saaneet pyysivät lupansa peruuttamista 79 asiassa esimerkiksi muihin tehtäviin siirtymisen vuoksi. Lautakunta saattoi myös viran puolesta vireille kolmen luvan peruuttamisen sillä perusteella, että avustaja ei mahdollisesti enää täytä säädettyjä kelpoisuusedellytyksiä. Valvontalautakunnasta saapui kuusi valvonta-asiaa eli lupalakimiehen luvan peruuttamisesitystä kurinpidollisena seuraamuksena. Lupahakemusmäärät ovat vakiintuneet ensimmäisen vuoden hakemusruuhkan jälkeen.

Lupien myöntämistä koskeva ratkaisukäytäntö ja lautakunnan työnkulut ja -menetelmät ovat pääpiirteissään vakiintuneet jo edellisen toimintavuoden aikana. Vuonna 2016 annettiin ensimmäiset kuusi ratkaisua valvonta-asioissa. Lautakunnan viran puolesta vireille saattamia luvan peruuttamisia ratkaistiin kaksi. Korkein oikeus ja Helsingin hovioikeus ovat ensimmäisillä ratkaisuillaan linjanneet ratkaisukäytäntöä. Tapauksia on hieman avattu jäljempänä kertomuksen tilastotietoja koskevassa osiossa.

Lupien peruuttamisasiat kanteluiden ja kelpoisuusedellytysten menettämisen johdosta ovat odotetusti osoittautuneet erittäin työläiksi. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta toimittaa suullisen käsittelyn lupalakimiehen kuulemiseksi näissä asioissa. Lausumapyynnön ja kutsun antaminen tiedoksi on osoittautunut erittäin vaikeaksi, sillä mitä pitempään käsittelyä voi lykätä, sen pitempään lupa on joka tapauksessa voimassa. Oikeuskäytäntökään näissä ratkaisuissa ei ole vakiintunut järjestelmän uutuuden vuoksi. Lautakunta voi vain harvoissa tapauksissa olla niin varma ratkaisun lopputuloksesta, että määräisi luvan peruuttamista koskevan ratkaisun noudatettavaksi muutoksenhausta huolimatta. Muutoksenhaulla luvan menettäminen voi pitkittyä jopa vuosilla.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta teki huhtikuussa 2016 aloitteen oikeusministeriölle luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevan lain tarkistamiseksi. Lain säätämisellä pyrittiin muun muassa oikeudenkäynnin asianosaisten oikeussuojan ja oikeusturvan sekä asianmukaisen oikeudenhoidon parantamiseen ja tehostamiseen. Näiden tavoitteiden toteutuminen voidaan saattaa hyvin kysymyksenalaiseksi luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain puutteiden, lain soveltamisalaa ja säännösten tulkintaa koskevien epäselvyyksien vuoksi.

Lain tarkistamistarpeita on havaittu muun muassa valvonnan laajuuden ja keinojen osalta sekä hakijan perehtyneisyyttä, rehellisyyttä ja sopivuutta koskevien kelpoisuusedellytysten osalta. Keskeisintä olisi saattaa luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien juridinen työ kokonaisuudessaan valvonnan piiriin, ei vain oikeudenkäyntiasioiden osalta. Tähän kiteytyy kuluttajien kannalta keskeisin ja painavin oikeusturvaongelma. Helsingin hovioikeuden linjaukset oikeudenkäyntiasioiksi katsottavista toimeksiannoista ovat rajanneet lupalakimiesten valvonnanalaisten tehtävien kentän varsin suppeaksi. Sen lisäksi valvonnan toteuttaminen jää varsin heikoksi. Viimeisimmissä ratkaisuissaan 2.6.2017/677-679 Helsingin hovioikeus katsoi, että lupaa ei voida peruuttaa lupalakimiehen tietojenanto- ja selvitysvelvollisuuden laiminlyönnin perusteella. Hovioikeus totesi, että valvonta ei tällaisissa olosuhteissa toteudu lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla, lain aukollisuutta ei kuitenkaan ole laillisuusperiaate huomioon ottaen mahdollista täyttää laintulkinnallisin keinoin. Tapauksessa lupalakimies ei antanut lausumaa eikä saapunut useiden kanteluiden ja lukuisten moitteiden johdosta valvontalautakunnassa ja oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa toimitettuihin suullisiin käsittelyihin. Lopputulos heikentää merkittävästi ja jopa ratkaisevasti pohjaa kanteluiden selvittämiseltä – kantelija kertoo/väittää jotakin, luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja puolestaan vain vaikenee.

Oikeuskansleri Jaakko Jonkka teki tammikuussa 2017 oikeusministeriölle vastaavanlaisen aloitteen lainsäädännön muuttamiseksi. Oikeuskanslerin muutosesitykset pohjautuvat muun muassa hänen keväällä 2015 oikeudenkäyntiavustajalautakuntaan tekemänsä tutustumis- ja tarkastuskäynnin keskusteluihin. (Oikeuskanslerin Jonkan esitys oikeusministeriölle 26.1.2017 Dnro OKV/3/50/2016 ja haastattelu ”Kuluttajansuoja vaarassa” valvontalautakunnan toimintakertomuksessa vuodelta 2014, s. 6-7.)

Myös valvontalautakunta on tuonut esille näitä oikeusturvakysymyksiä; valvontalautakunnan toimintakertomus 2014 s. 9, toimintakertomus 2015 s. 6 ja toimintakertomus 2016 s. 6-9.

Odotamme nyt oikeusministeriön saattavan lainvalmistelun pikaisesti käyntiin puutteiden ja tulkintaepäselvyyksien korjaamiseksi. Kuluttajien oikeusturvalle ja lupalakimiesten valvonnalle asetetuista tavoitteista jää jäljelle hyvin vähän nykyisillä säännöksillä. Toisaalta, valvonta- ja oikeudenkäyntiavustajalautakunnan käyttämät resurssit suhteessa nykyisten säännösten mahdollistavaan valvontaan ja valvonnan tehoon ovat hyvin epäsuhtaiset.

Lautakunta on kuluvana vuonna saanut määrärahat lautakunnan asianhallintajärjestelmän kehittämiselle. Hanke käynnistetään syksyllä 2017. Tietojen hallintaan, käsittelyyn ja tilastoraportteihin on odotettavissa parannuksia, joiden johdosta pystymme toivottavasti palvelemaan paremmin eri viranomaistahoja heidän tieto-

pyynnöissään.

Kiitän lautakunnan jäseniä ja sihteereitä ahkerasta ja osaavasta työskentelystä. Erityiskiitokset 1.10.2016 eläkkeelle siirtyneelle lautakunnan varapuheenjohtajalle, Vaasan hallinto-oikeuden ylituomari Liisa Talvitielle, joka toi pirteällä ja napakalla otteellaan iloa työskentelyymme!

Rovaniemellä, kesäkuussa 2017

Marianne Wagner-Prenner
oikeudenkäyntiavustajalautakunnan puheenjohtaja

OIKEUDENKÄYNTIAVUSTAJALAUTAKUNTA JA SEN TEHTÄVÄT

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta aloitti toimintansa 1.1.2013, joten kyseessä on nyt lautakunnan 4. toimintakertomus. Lautakunnan toimintaa ja lupamenettelyä sääntelee laki luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista (715/2011).

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa on jäseninä yksi tuomari hovioikeuksista, yksi tuomari hallinto-oikeuksista tai erityistuomioistuimista, yksi tuomari käräjäoikeuksista sekä yksi oikeustieteellistä tutkimusta ja opetusta edustava jäsen. Vuoden 2015 alusta jäseneksi on valittu ensimmäistä kertaa myös yksi luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien edustaja.

Riippumattoman, valtakunnallisen oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tehtävänä on

- myöntää luvat oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana toimimiseen
- päättää luvan peruuttamisesta
- ratkaista valvontalautakunnan sille esittämät seuraamusmaksun määräämistä ja luvan peruuttamista koskevat valvonta-asiat.

Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on tehtävissään oikeuskanslerin, asianajajaliiton yhteydessä toimivan riippumattoman valvontalautakunnan ja oikeudenkäyntiavustajalautakunnan valvonnan alainen. Valvontalautakunta käsittelee asianajajia, julkisia oikeusavustajia ja luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevat valvonta-asiat. Jos luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on menetellyt säädettyjen eettisten sääntöjen vastaisesti, hänelle on määrättävä kurinpidollisena seuraamuksena huomautus, varoitus, seuraamusmaksu tai hänen lupansa peruutetaan. Mikäli valvontalautakunta päätyy seuraamusmaksun määräämiseen taikka luvan peruuttamiseen, se tekee siitä esityksen oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan päätöksistä voi valittaa Helsingin hovioikeuteen. Tieto luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan nimestä, paikkakunnasta ja luvan myöntämisen päivämäärästä merkitään oikeudenkäyntiavustajalautakunnan pitämään julkiseen luetteloon, josta tiedot ovat ajantasaisesti kaikkien saatavilla.

Lain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen 318/2010 vp yleisperusteluissa on todettu, että oikeudenkäynnin tulee johtaa oikeaan lopputulokseen oikeudenmukaisessa menettelyssä, nopeasti ja edullisesti. Asianosaisten asiaa ajavien oikeudenkäyntiasiamiesten ammattitaidolla ja työn laadulla on tärkeä merkitys pyrittäessä näihin tavoitteisiin. Ammattitaito sisältää paitsi tiedollisen ja taidollisen pätevyyden myös korkealuokkaisen ammattietiikan. Tehtävänsä osaava ja eettisesti korkeatasoinen asiamies toteuttaa päämiehensä oikeusturvaa ja edistää samalla muiden asianosaisten oikeusturvan toteutumista.

Aikaisemmin oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien valvonta riippui siitä, olivatko he asianajajia, julkisia oikeusavustajia vai muita lakimiehiä. Asianajajaliiton yhteydessä toiminut valvontalautakunta valvoi ainoastaan asianajajien ja jul-

kisten oikeusavustajien toimintaa. Muita lakimiehiä koski ainoastaan tuomioistuinten suorittama valvonta esiintymiskieltojen muodossa. Tämä valvonta oli varsin tehotonta ja hajanaista. Epäasianmukaisesti toimineen oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan toimintaa ei voitu lopettaa, ei myöskään asianajajaliitosta erotetun asianajajan tai julkisen oikeusavustajan. Vaikka asiamies/avustaja olisi syyllistynyt merkittäviin väärinkäytöksiin, hän kykeni edelleen jatkamaan toimintaansa. Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain säätämisellä päästiin vaikuttamaan näihin epäkohtiin.

Lupajärjestelmässä voidaan ennen luvan myöntämistä kontrolloida kelpoisuusehtojen täyttyminen. Toisaalta myönnetty lupa voidaan tarvittaessa peruuttaa. Lupaan on liitetty velvollisuus ammattieettisten sääntöjen noudattamiseen ja velvollisuuksien valvonta.

Hallituksen esityksessä on kuitenkin katsottu, että kelpoisuusvaatimuksia ei tule tiukentaa liikaa. Sääntelyn pitää olla oikeassa suhteessa tavoitteeseen, toisin sanoen oikeusturvan toteutumiseen ja asianmukaiseen oikeudenhoitoon nähden. Liian kireät kelpoisuusehdot vaikeuttaisivat alalle pääsyä ja vähentäisivät kilpailua sekä siten nostaisivat oikeudenkäyntien kustannuksia entisestään.

OIKEUDENKÄYNTIAVUSTAJALAUTAKUNNAN JÄSENET JA VARAJÄSENET

JÄSENET	VARAJÄSENET
puheenjohtaja hovioikeuden presidentti Marianne Wagner-Prenner Rovaniemen hovioikeus	 hovioikeudenneuvos Antti Vaittinen Vaasan hovioikeus
varapuheenjohtaja (30.9.2016 saakka) ylituomari Liisa Talvitie Vaasan hallinto-oikeus	 hallinto-oikeustuomari Yrjänä Honkavaara (16.4.2016 saakka) Vaasan hallinto-oikeus
varapuheenjohtaja (20.10.2016 alkaen) professori (emer.) Pekka Viljanen Turun yliopisto	 professori Tuula Linna Lapin yliopisto
laamanni Marja Virtanen Etelä-Savon käräjäoikeus	käräjätuomari Pekka Päivänsalo Helsingin käräjäoikeus
hallinto-oikeustuomari Taina Pyysaari (1.10.2016 alkaen) Helsingin hallinto-oikeus	markkinaoikeustuomari Markus Mattila (1.10.2016 alkaen) Markkinaoikeus
luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja Filip Markelin	luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja Timo Riissanen

Lautakunnan sihteerinä on 1.1.2013 alkaen toiminut käräjätuomari Riikka Meroma.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa on jäseninä yksi tuomari hovioikeuksista, yksi tuomari hallinto-oikeuksista tai erityistuomioistuimista, yksi tuomari käräjäoikeuksista, yksi luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja, yksi oikeustieteellistä tutkimusta ja opetusta edustava jäsen sekä yksi luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien edustaja. Kullakin jäsenellä on henkilökohtainen varajäsen. Lautakunta valitsee keskuudestaan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan.

Valtioneuvosto asetti 27.11.2014 oikeudenkäyntiavustajalautakunnan jäsenet ja varajäsenet säännönmukaiseksi 5-vuotiskaudeksi 1.1.2015 – 31.12.2019.

TILASTOTIETOJA

Kokoukset

Vuonna 2016 pidettiin yhteensä 12 kokousta. Heinäkuussa kokouksia ei pidetä.

Saapuneet asiat

Vuonna 2016 oikeudenkäyntiavustajalautakuntaan saapui 334 asiaa, joista lupahakemuksia oli 237. Luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien omia hakemuksia luvan peruuttamiseksi oli 79, ja oikeudenkäyntiavustajalautakunnan viran puolesta vireille saattamia luvan peruuttamisasioita muun kuin kurinpidollisen seuraamuksen perusteella oli kolme. Valvontalautakunnasta saapuneita valvonta-asioita, joissa esitettiin luvan peruuttamista, oli kuusi. Esitykset koskivat kolmea luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa. Maksujen oikaisuasioita oli yhdeksän.

Saapuneet asiat

Vuosi	Lupa-hakemukset	Oma hakemus luvan peruuttamiseksi	Viran puolesta vireille saatetut luvan peruuttamiset	Valvontalautakunnan esittämät luvan peruuttamiset	Maksujen oikaisut	Yhteensä
2013	1153	1	0	0	0	1154
2014	339	33	0	0	2	374
2015	252	52	3	3	4	314
2016	237	79	3	6	9	334

Asianajajayhdistyksen jäseneksi hyväksyttiin 92 luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa, jolloin lupa raukeaa suoraan lain nojalla. Kahdeksan luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan lupa raukesi muusta syystä.

Ratkaisut hakemus- ja oikaisuasioissa

Vuonna 2016 ratkaistiin 314 hakemusasiaa. Lupahakemuksia hyväksyttiin 233. Yksi lupahakemus hylättiin. Siinä hakija ei täyttänyt luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettua edellytystä riittävästä perehtyneisyydestä, sillä hänellä oli valmistumisen jälkeistä työkokemusta alle vuoden ajalta. Asianajajatutkintoa koskevakaan edellytys ei täyttynyt, sillä hän oli suorittanut tutkinnosta ainoastaan osan.

Kahdessa tapauksessa lupahakemus peruutettiin, ja sen käsittely raukesi. Hakijan omasta pyynnöstä lupa peruutettiin 75 tapauksessa eli luvan saaneet avustajat joko siirtyivät muihin tehtäviin tai lopettivat toimintansa muusta syystä. Kolmessa tapauksessa luvan saaneen avustajan oma hakemus luvan peruuttamiseksi raukesi.

Valvontamaksuihin kohdistuneita oikaisuvaatimuksia ratkaistiin yhdeksän. Kahdessa tapauksessa oikaisuvaatimus hyväksyttiin ja seitsemässä tapauksessa hylättiin. Toisessa oikaisuvaatimuksen hyväksymiseen johtaneessa tapauksessa oikeu-

denkäyntiavustajalautakunta katsoi, että valvontamaksun periminen lupalakimiehen kuolinpesältä ei todennäköisesti tulisi onnistumaan. Maksun perimisestä luovuttiin kohtuullisuussyistä. Toisessa tapauksessa oikeudenkäyntiavustajalautakunta vapautti avustajan valvontamaksun suorittamisesta katsoen, että maksun periminen olisi ollut kohtuutonta avustajan ja oikeudenkäyntiavustajalautakunnan välisessä viestinnässä sattuneiden väärinkäsitysten vuoksi.

Ratkaisut hakemus- ja oikaisuasioissa

Vuosi	Myönnetyt luvat	Hylätyt lupa-hakemukset	Rauenneet lupa-hakemukset	Lupien peruutusasiat omasta hakemuksesta	Hyväksytyt oikaisu-asiat	Hylätyt oikaisu-asiat	Rauenneet oikaisu-asiat	Yhteensä
2013	969	4	5	1	0	0	0	979
2014	471	14	9	31	0	2	0	527
2015	261	0	0	45	1	2	1	310
2016	233	1	2	78	2	7	0	323

Ratkaisut valvonta-asioissa

Luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa koskevan valvonta-asian käsittelee ja ratkaisee asianajajayhdistyksen yhteydessä toimiva riippumaton valvontalautakunta. Tällaisia valvonta-asioita ovat avustajaan kohdistuva kirjallinen kantelu, oikeuskanslerin ilmoitus tai tuomioistuimen oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 10 a §:n nojalla tekemä ilmoitus avustajalle määrätystä esiintymiskiellosta tai muusta avustajan velvollisuuksiensa vastaisesta menettelystä.

Valvontalautakunta ratkaisi vuonna 2016 yhteensä 50 luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa koskevaa kantelua. Niistä neljä jätettiin tutkimatta, 12 tapauksessa määrättiin kurinpidollisena seuraamuksena huomautus ja kuudessa tapauksessa määrättiin varoitus. 27 tapauksessa kurinpidollista seuraamusta ei määrätty. Yksi seuraamus jätettiin määräämättä vähäisyysperusteella. Valvontalautakunnan käsittelemistä kanteluista vuonna 2016 noin 11 prosenttia koski luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia. (Valvontalautakunnan valvontakertomus 2016, s. 11-12, 17.)

Jos valvontalautakunta päätyy seuraamusharkinnassa luvan peruuttamiseen tai seuraamusmaksun määräämiseen, valvontalautakunnan on tehtävä siitä esitys oikeudenkäyntiavustajalautakunnalle (LupalakimiesL 15-16 §).

Ratkaisut valvonta-asioissa

Vuosi	Lupa peruutettu	Määrätty seuraamusmaksu	Määrätty varoitus	Palautettu valvontalautakuntaan	Yhteensä
2013	0	0	0	0	0
2014	0	0	0	0	0
2015	0	0	0	0	0
2016	5	0	1	0	6

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta ratkaisi vuonna 2016 kuusi valvontalautakunnan tekemää esitystä. Kahdessa, samaa avustajaa koskevassa tapauksessa oikeudenkäyntiavustajalautakunta hyväksyi valvontalautakunnan esitykset ja peruutti oikeudenkäyntiavustajan luvan. Avustajan katsottiin menetelleen toistuvasti

luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 8 §:n 1 momentin 1, 6 ja 10 kohdissa säädettyjen velvollisuuksien vastaisesti, sillä hän oli hoitanut kahden eri päämiehen asioita ammattitaidottomasti ja erittäin huolimattomasti. Toisessa asiassa hän oli aiheuttanut päämiehelleen huomattavan maksuvelvollisuuden ja vastapuolelle huomattavia kuluja. Lisäksi hänen katsottiin laiminlyöneen lain 15 §:n 3 momentissa säädetyn vastausvelvollisuutensa. Ratkaisuista ei ole valitettu, joten ne ovat lainvoimaisia.

Yhdessä tapauksessa oikeudenkäyntiavustajalautakunta päätyi luvan peruuttamisen sijasta antamaan avustajalle varoituksen. Avustajan katsottiin menetelleen vastoin luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 8 §:n 1 momentin mukaista velvollisuutta rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut oikeudenkäyntiavustajan tehtävät, sillä hän oli yrittänyt käräjäoikeuden istunnon yhteydessä luovuttaa vankeusrangaistusta suorittavalle päämiehelleen huumausaineita edelleen toimitettavaksi vankilaan. Ratkaisussaan oikeudenkäyntiavustajalautakunta otti huomioon huumausaineen vähäisen määrän ja laadun, avustajalle asiassa määrätyn neljän kuukauden pituisen esiintymiskiellon, avustajan motiivin estää päämiehensä joutuminen väkivallan kohteeksi sekä sen, että päämiehen oikeusturva ei ollut avustajan menettelyn johdosta vaarantunut. Nämä seikat kokonaisuutena huomioon ottaen oikeudenkäyntiavustajalautakunta katsoi, että avustajan luvan peruuttaminen olisi ollut kohtuutonta, ja hänelle määrättiin kurinpidolliseksi seuraamukseksi varoitus.

Oikeuskansleri valitti ratkaisusta Helsingin hovioikeuteen, joka peruutti oikeudenkäyntiavustajan luvan ratkaisullaan 26.4.2017/521. Hovioikeus katsoi, että avustajan menettelyä oli pidettävä erityisen moitittavana, eikä hänen rikoksen tekemiselle ilmoittamaansa syytä ollut pidettävä lieventävänä seikkana. Lisäksi hovioikeus otti avustajan menettelyn moitittavuutta arvioitaessa huomioon hänen aikaisemman rikollisuutensa, vaikkakin hänen aikaisemmista rikoksistaan oli kulunut noin kahdeksan vuotta ennen kyseessä ollutta menettelyä. Hovioikeuden ratkaisu ei ole lainvoimainen tätä kirjoitettaessa.

Kolmessa, samaa avustajaa koskevassa tapauksessa oikeudenkäyntiavustajalautakunta hyväksyi valvontalautakunnan esitykset ja peruutti oikeudenkäyntiavustajan luvan. Avustajan menettelyä arvioitiin kokonaisuutena. Hänen katsottiin menetelleen luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 8 §:n 1 momentin 6, 10 ja 13 kohdissa säädettyjen velvollisuuksien vastaisesti. Raskauttavana, luvan peruuttamiseen johtaneena seikkana pidettiin sitä, että avustaja oli laiminlyönyt lain 15 §:n 3 momentissa säädetyn vastausvelvollisuutensa, koska hän ei ollut avoimesti ja yksilöidysti vastannut kanteluissa esitettyihin moitteisiin eikä muutoinkaan osallistunut valvonta-asioidensa selvittämiseen valvontalautakunnassa ja oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa.

Ratkaisuista valitettiin, ja Helsingin hovioikeus antoi niistä päätökset 2.6.2017/677-679. Hovioikeus totesi, että harkittaessa luvan peruuttamista kurinpidollisena seuraamuksena huomiota on kiinnitettävä laillisuusperiaatteen noudattamiseen. Hovioikeus katsoi, että ilman nimenomaista lain säännöstä luvan peruuttaminen ei voi perustua tietojenanto- ja selvitysvelvollisuuden laiminlyöntiin valvontamenettelyssä. Hovioikeus katsoi, että kurinpidollinen seuraamus voidaan määrätä vain niiden moitittavien menettelyiden johdosta, joista lupalakimiehestä on kanneltu. Hovioikeus palautti asiat valvontalautakuntaan uudelleen käsiteltä-

viksi.

Ratkaisut luvan peruuttamisesta muun kuin kurinpidollisen seuraamuksen perusteella

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 20 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan oikeudenkäyntiavustajalautakunnan on viran puolesta peruutettava myöntämänsä lupa, jos luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja ei enää täytä säädettyjä luvan myöntämisen edellytyksiä. Yhtään tällaista asiaa ei ratkaistu kertomusvuonna.

Hakijat ovat velvollisia suorittamaan hakemuksen käsittelystä 365 euron määräisen hakemusmaksun. Sen lisäksi luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan on suoritettava vuosittain valvontamaksu, joka vuonna 2016 oli 358 euroa. Maksetuista valvontamaksuista oikeudenkäyntiavustajalautakunta on velvollinen vuosittain tilittämään 2/3 asianajajayhdistykselle eli Suomen Asianajajaliitolle.

Avustajalle myönnetty lupa voidaan peruuttaa myös näiden maksujen laiminlyönnin johdosta. Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 20 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan oikeudenkäyntiavustajalautakunnan on peruutettava myöntämänsä lupa, jos avustaja ei ole suorittanut hakemus-, valvonta- tai seuraamusmaksua kohtuullisessa ajassa sen jälkeen, kun maksamatta jättämisestä on hänelle huomautettu, eikä laiminlyöntiä voida pitää vähäisenä.

Vuonna 2016 näitä asioita saatettiin vireille ja ratkaistiin kaksi. Toisessa tapauksessa lupa peruutettiin valvontamaksujen maksamatta jättämisen perusteella, luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja oli jättänyt maksamatta valvontamaksut kahdelta vuodelta. Helsingin hovioikeus (3.3.2017/272) ei muuttanut oikeudenkäyntiavustajalautakunnan päätöstä. Hovioikeuden ratkaisu ei ole lainvoimainen tätä kirjoitettaessa, sillä luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja on hakenut asiassa valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. Toisessa tapauksessa luvan peruutusasia raukesi, sillä kyseisen luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan lupa oli peruutettu jo aikaisemmin hänen omasta pyynnöstään johtuen.

Ratkaisut luvan peruuttamisesta muun kuin kurinpidollisen seuraamuksen perusteella

Vuosi	Lupa peruutettu (kelpoisuusedellytyksen menettäminen)	Lupa peruutettu (maksujen laiminlyönti)	Vireille viran puolesta, lupaa ei kuitenkaan peruutettu	Käsittely rauennut	Yhteensä
2013	0	0	0	0	0
2014	0	0	0	0	0
2015	2	0	1	0	3
2016	0	1	0	1	2

Oikeuskäytäntöä lupahakemuksista

Korkein oikeus antoi vuonna 2016 kolme lupahakemuksia koskevaa ratkaisua.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa 16.12.2016/2558 (KKO:2016:89) oikeuskanslerin valitus jätettiin tutkimatta. Kysymys olisi ollut siitä, voidaanko lupahake-

musvaiheessa ottaa huomioon avustajan ammattitaidossa havaitut puutteet eli voidaanko hänet katsoa ilmeisen sopimattomaksi oikeudenkäyntiavustajan tehtävään hänen aikaisemman toimintansa johdosta. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta oli hylännyt hakijan lupahakemuksen tällä perusteella. Helsingin hovioikeus oli kumonnut lautakunnan päätöksen ja myöntänyt luvan. Oikeuskansleri oli hakenut asiassa valituslupaa korkeimmalta oikeudelta ja vaatinut hovioikeuden päätöksen kumoamista. Korkein oikeus totesi muun muassa, ettei laissa ole säädetty oikeuskanslerin muutoksenhakuoikeudesta päätökseen, jolla lupa toimia oikeudenkäyntiavustajana on myönnetty, ja jätti oikeuskanslerin valituksen tällä perusteella tutkimatta.

Korkeimman oikeuden ratkaisuissa 21.12.2016/2602 (KKO:2016:94) ja 21.12.2016/2603 kysymys oli luvan myöntämisen edellytyksistä tilanteessa, jossa hakijalla oli ulosottovelkoja. Lupahakemukset oli oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa ja Helsingin hovioikeudessa hylätty, koska hakijat oli katsottu ilmeisen sopimattomiksi tehtäviinsä ylivelkaantumisen vuoksi. Korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden päätöksen lopputulosta kummassakaan tapauksessa. Korkein oikeus muun muassa viittasi asianajajista annetun lain soveltamista koskeneeseen ratkaisuunsa KKO:1997:29 ja totesi, että oikeudenkäyntiavustajan muu kuin tilapäinen maksukyvyttömyys voi tehdä hänet ilmeisen sopimattomaksi luvan saaneen oikeudenkäyntiavustajan tehtävään. Lisäksi korkein oikeus lausui muun muassa, että maksukyvyttömyyden luonnetta arvioitaessa on otettava huomioon paitsi velkojen määrä myös velkaantumisen syyt, ajallinen kesto ja velkojen hoitotapa.

Käsittelyajat

Lupahakemusten keskimääräinen käsittelyaika oli 20 päivää.

Keskimääräinen käsittelyaika valvonta-asioissa oli noin kuusi kuukautta. Vaikeudet saada lausumapyynnöt annettua tiedoksi luvan saaneille oikeudenkäyntiavustajille ovat pidentäneet valvonta-asioiden käsittelyaikoja.

Käsittelyaika oikaisuasioissa oli 28 päivää.

MIELENKIINTOINEN RATKAISU OIKEUDENKÄYNTIAVUSTAJAN KELPOISUUDEN MENETTÄMISESTÄ

Helsingin hovioikeus antoi 17.3.2017 ratkaisunsa A:n valitukseen asiassa, jossa oikeudenkäyntiavustajalautakunta oli muulla kuin kurinpidollisen seuraamuksen perusteella peruuttanut A:n luvan toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä ja -avustajana.

Luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja A oli kesäkuusta 2014 lähtien noin vuoden kuluessa lähettänyt lukuisia sähköpostiviestejä laajalti eri viranomaistahoille, muiden muassa korkeimman oikeuden presidentille, hovioikeuksien ja käräjäoikeuksien tuomareille ja oikeuskanslerille. Viesteissä hän oli kohdistanut tuomarikuntaan ja tuomioistuinten yksittäisiin jäseniin sekä oman asiansa ratkaisijoihin voimakasta arvostelua väittäen heidän muun muassa syyllistyneen rikolliseen menettelyyn, sensuroineen ja manipuloineen hänen lähettämiään viestejä, painostaneen ja vaikuttaneen alemman tason tuomareiden toimintaan, toimineen systemaattisesti rikollisesti sekä laiminlyöneen törkeästi kaikki virkavelvollisuutensa, tuomareiden valehdelleen poliisille ja lähettäneen aseistetun ryhmän laittomasti ja täysin perusteettomasti hänen kotiinsa uhkailemaan häntä, teettäneen ”tapporynnäkön” hänen kotiinsa tarkoituksena vaientaa hänet, terrorisoineen kansalaisia ja yrittäneen hänen tappamistaan. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan puheenjohtaja sekä osa jäsenistä olivat olleet näiden sähköpostiviestien jakelulistalla.

Lisäksi A oli muun ohella vaatinut Helsingin käräjä- ja hovioikeuden sekä korkeimman oikeuden toiminnan pysäyttämistä kokonaan. A oli esittänyt vakavaa arvostelua myös syyttäjälaitosta, poliisiviranomaisia sekä oikeuskansleria kohtaan. A:n viestit olivat liittyneet häntä itseään koskevaan tuomioistuinasiaan. Hän ei siten ollut toiminut tässä asiassa oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tehtävässä.

Näiden viestien perusteella oikeudenkäyntiavustajalautakunta laittoi viran puolesta vireille A:n oikeudenkäyntiavustajaluvan peruuttamista koskevan asian.

Luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain 20 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan oikeudenkäyntiavustajalautakunnan on peruutettava myöntämänsä lupa, jos luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja ei enää täytä 2 §:ssä säädettyjä luvan myöntämisen edellytyksiä. Lain 2 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan kelpoisuusedellytyksenä on muun muassa, että henkilö ei ole ilmeisen sopimaton oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävään. Lupalakimieslain pohjana olleessa hallituksen esityksessä (318/2010 vp) todetaan, että kyseessä saattaisi olla esimerkiksi päihde- tai mielenterveysongelma, joka estäisi tehtävien asianmukaisen hoidon.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunta katsoi, että A oli pitkän ajan kuluessa lukuisilla painostavan sävyisillä ja epäasiallisilla viesteillään syyttänyt eri viranomaisia lainvastaisesta toiminnasta ja väittänyt viranomaisten syyllistyneen erittäin vakaviin rikoksiin sekä toisten viranomaisten manipulointiin. A oli lisäksi vaatinut eri tahoja ryhtymään toimiin hänen omassa asiassaan sellaisin keinoin, jotka eivät

Suomen oikeusjärjestyksen mukaan ole mahdollisia. Oikeudenkäyntiavustajalautakunta katsoi A:n kuvatun epäasiallisen menettelyn, joka osoitti hänen eri viranomaisiin kohdistamaansa erittäin syvää epäluottamusta, horjuttaneen vakavasti luottamusta siihen, että A kykenee asiallisesti valvomaan ja ajamaan asiakkaiden oikeusturvaa sekä toimimaan asianmukaisesti ja päämiestensä etujen mukaisesti tuomioistuimissa ja muissa viranomaisissa.

Punnittuaan asianosaisten oikeusturvaa sekä asianmukaisen oikeudenhoidon edellytyksiä ja toisaalta A:n yksilöllisiä intressejä oikeudenkäyntiavustajalautakunta katsoi, että A:ta oli pidettävä luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain tarkoittamalla tavalla ilmeisen sopimattomana oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävään. Tästä syystä oikeudenkäyntiavustajalautakunta peruutti hänen lupansa.

Valituksessaan hovioikeuteen A väitti muun ohessa, ettei asia ollut tullut vireille hallintolain edellyttämällä tavalla, kun oikeudenkäyntiavustajalautakunta oli ottanut sen viran puolesta käsiteltäväkseen. Lupalakimieslain esitöihin nojautuen hovioikeus kuitenkin katsoi, että lautakunnalla oli ollut toimivalta ottaa asia omasta aloitteestaan tutkittavaksi ja että asia oli tullut asianmukaisesti vireille.

Asianajajaliiton yhteydessä toimiva valvontalautakunta oli jättänyt tutkimatta sille A:sta tehdyn kantelun, koska kyseisiä viestejä lähettäessään A ei ollut toiminut oikeudenkäyntiasiamiehen eikä -avustajan tehtävässä vaan omassa asiassaan. Tämän vuoksi luvan peruuttamisasiaa ei olisi A:n mielestä voitu ottaa käsiteltäväksi oikeudenkäyntiavustajalautakunnassa. Lautakunta kuitenkin katsoi, että valvontalautakunnan tekemä tutkimattajättämisratkaisu ei estänyt sen tutkimista, täyttääkö A edelleen luvan kelpoisuusedellytykset. Hovioikeus hyväksyi oikeudenkäyntiavustajalautakunnan perustelut tältäkin osin. Lautakunnan ratkaisun jälkeen annettuun prejudikaattiin KKO 2016:94 viitaten hovioikeus totesi, että oikeudenkäyntiavustajaluvan epäämistä koskevassa päätöksessä ei voi olla ne bis in idem -kiellon soveltuvuutta koskevien Engel-kriteerien valossa kysymys rikossyytteeseen rinnastettavasta hallinnollisesta seuraamusmenettelystä. Näin ollen ne bis in idem -kielto ei soveltunut A:n asiaan.

Hovioikeus hyväksyi oikeudenkäyntiavustajalautakunnan ratkaisun perustelut myös siltä osin kuin lautakunta oli ratkaisussaan kuvannut ja luonnehtinut A:n lähettämien viestien sisältöä.

Hovioikeus hyväksyi niin ikään oikeudenkäyntiavustajalautakunnan päätöksen perustelut ja johtopäätökset A:n sopivuudesta oikeudenkäyntiasiamiehen tehtävään. Lautakunnan päätöksen perustelujen täydennyksenä hovioikeus, nojautuen kahteen lautakunnan päätöksen jälkeen annettuun KKO:n prejudikaattiin (KKO 2016:89 ja KKO 2016:94), totesi muun muassa, että lainsäädäntöön sisältyy useita eri ammatinharjoittajia koskevia pätevyys- ja kelpoisuusvaatimuksia, joilla halutaan lisätä luottamusta heidän harjoittamaansa toimintaa kohtaan ja parantaa heidän asiakkaittensa oikeusturvaa. Niillä voidaan myös karsia epäasiallisia menettelytapoja, ja hovioikeuden mukaan on selvää, että kelpoisuusvaatimuksen tarkempaa sisältöä koskeva harkinta on tehtävä kunkin toiminnan osalta luvanvaraistamisen taustalla olevien tavoitteiden mukaisesti.

Hovioikeus totesi, että oikeudenkäyntiavustajalautakunnan päätöksen perusteluissa mainituin tavoin ammattitaidon voidaan katsoa sisältävän myös korkealuokkaisen ammattietiikan. Kysymyksessä olevien viestien laajamittainen jakelu yhtäältä lainsäädäntövaltaa ja toisaalta tuomiovaltaa käyttäville osoitti ilmeistä harkintakyvyn puutetta. Samaa osoitti myös viestien sisältö, kun A pyrki niissä vaikuttamaan oikeudellisten asioiden käsittelyyn noudattamatta oikeudenkäyntimenettelyä koskevia säännöksiä turvautuen siten oikeusjärjestyksen vastaisiin keinoihin. Hovioikeus katsoi näin ollen oikeudenkäyntiavustajalautakunnan tavoin, että A:n menettely horjutti luottamusta hänen kelpoisuuteensa toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä. Näistä ja lautakunnan päätöksessä mainituista syistä hovioikeus katsoi A:n olevan ilmeisen sopimaton oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävään, minkä vuoksi hänen lupansa oli peruutettava.

HO käsitteli asian vahvennetussa istunnossa. Ratkaisu syntyi äänin 4-3. Eri mieltä olleista hovioikeudenneuvoksista yksi oli muutoin enemmistön kannalla, mutta olisi hieman täydentänyt perusteluja. Kaksi jäsentä sitä vastoin olisi kumonnut oikeudenkäyntiavustajalautakunnan päätöksen. He katsoivat, että ottaen huomioon asian merkitys lupalakimiehelle sekä oikeusturvanäkökohdat, ilmeisen sopimattomuuden käsitettä ei voida laajentaa lupalakimiehen oikeudenkäyntiavustajan tehtävän ulkopuolella tekemiin toimiin ilman selvää lain säännöstä tai muita säännöksiä, joihin hän on toiminnassaan sitoutunut. Myöskään pelkät viittaukset esitöissä oleviin lupalakimieslain säätämisen perusteena olleisiin tavoitteisiin tai esimerkiksi asianajajia koskeviin tapaohjeisiin eivät näiden kahden hovioikeudenneuvoksen mielestä voi tulla kysymyksessä olevan säännöksen kautta sovellettaviksi ja lupalakimiestä siten velvoittaviksi, että hänelle myönnetty lupa voitaisiin tällä perusteella peruuttaa.

Hovioikeuden päätös ei ole lainvoimainen. On mielenkiintoista nähdä, minkä kannan KKO ottaa, jos tapaus vielä tulee sen ratkaistavaksi. Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan päätöksen jälkeen annettujen, hovioikeuden mainitseminen prejudikaattien KKO 2016:89 ja KKO 2016:94 perusteluissa viitataan lupalakimieslain esitöiden mainintaan päihde-ja mielenterveysongelmista vain esimerkkeinä siitä, mikä saattaisi estää lupalakimiehen tehtävän asianmukaisen hoidon. Molemmat ratkaisut koskevat tosiasiatiedoiltaan varsin erilaisia tilanteita kuin A:n tapaus, mutta KKO:n kanta on siis ollut, että ilmeistä sopimattomuutta voi osoittaa jokin muukin kuin lain esitöissä nimenomaisesti mainittu seikka.

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnalla ei esimerkiksi ole valtuuksia vaatia luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa esittämään selvitystä siitä, ettei hänellä ole tehtäviensä hoitamista haittaavaa päihde- tai mielenterveysongelmaa. Lautakunta joutuu siten tekemään lupaehtojen täyttymisarvion oikeudenkäyntiavustajan toiminnasta ja käyttäytymisestä muutoin saamiensa tietojen pohjalta. Jos oikeudenkäyntiavustaja menettää täysin harkintakykynsä omassa asiassaan, kuten A:n kohdalla on tapahtunut, on aihetta epäillä, että samalla tavalla voi käydä myös hänen hoitaessaan toisen asiaa oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana.

Hovioikeuden kahden jäsenen vähemmistö kiinnitti huomiota myös siihen, että luvan peruuttaminen ei saa muodostua rangaistuksenomaiseksi seuraamukseksi moitittavan menettelyn johdosta. Tähän näkemykseen on syytä yhtyä. Laissa on omat säännöksensä kurinpidollisten seuraamusten määräämisestä. Laki ei kuitenkaan ole täysin johdonmukainen. Rehellisyysvaatimus, josta tosin tässä tapauk-

sessa ei ollut kysymys, on yksi luvan myöntämisedellytys, ja sitä kautta epärehellisyys on peruste luvan peruuttamiselle lain 20 §:n nojalla. Toisaalta epärehellinen menettely oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan tehtävissä johtaa lupalakimieslain 13:n 2 momentin mukaan luvan peruuttamiseen kurinpidollisesti, paitsi jos menettelyyn liittyy lieventäviä seikkoja. Laissa on siten epätoivottavaa päällekkäisyyttä.

Hovioikeuden vähemmistön mielestä lain esitöissä mainittujen esimerkkien mukainen ilmeinen sopimattomuus, siis päihde- tai mielenterveysongelmista johtuva, on lisäksi sellaista, että se voi korjaantua ajan kuluessa. Sen sijaan tässä tapauksessa käytetty peruste on vähemmistön mielestä sellainen, että on epäselvää, voiko avustajan ilmeinen sopimattomuus koskaan korjaantua.

Vähemmistön esittämä näkökohta antaa aiheen kiinnittää huomiota toiseen ongelmaan lupalakimieslaissa: Lain 2 §:n 5 momentin mukaan henkilölle, jonka oikeudenkäyntiavustajalupa on peruutettu kurinpidollisena seuraamuksena, ei voida myöntää uutta lupaa ennen kuin kolme vuotta on kulunut siitä, kun luvan peruuntuminen on alkanut. Laissa ei sitä vastoin säädetä mitään siitä, milloin uusi lupa voidaan myöntää henkilölle, jonka lupa on peruutettu muulla kuin kurinpidollisen seuraamuksen perusteella.

Pekka Viljanen
professori emeritus, oikeudenkäyntiavustajalautakunnan varapuheenjohtaja

LAUTAKUNNAN HENKILÖKUNTA, TOIMITILAT JA YHTEYSTIEDOT

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan henkilökunnan muodostivat:

lautakunnan sihteeri, käräjätuomari Riikka Meroma päätoimisena 1.1.2013 - 30.4.2014 ja sivutoimisena 1.5.2014 lukien ja
osastosihteeri Maarit Hellgren päätoimisena 16.9.2013 -.

Lautakunta on toiminut kesäkuusta 2016 lukien oikeusministeriön tiloissa osoitteessa Eteläesplanadi 10, Helsinki.

Yhteystiedot:

Postiosoite:
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan sihteeri Riikka Meroma
p. 029 5643410, 050 3428238
riikka.meroma@oikeus.fi

Oikeudenkäyntiavustajalautakunnan osastosihteeri Maarit Hellgren
p. 029 5643411, 050 4002528
maarit.hellgren@oikeus.fi

Hakemusohjeet ja -lomake:

http://www.oikeus.fi/fi/

Oikeudenkäyntiavustajaluettelo:

https://asiointi.oikeus.fi/

ORDFÖRANDES ÖVERSIKT

År 2016 var rättegångsbiträdesnämndens fjärde verksamhetsår. I slutet av året var antalet rättegångsbiträden med tillstånd 1 533. Antalet är klart större än vad man förutsåg då lagen stiftades. Samtidigt fanns det 2 119 advokater i advokatförbundet och cirka 220 offentliga rättsbiträden vid de statliga rättshjälpsbyråerna. När verksamhetsberättelsen skrevs fanns det 1 595 rättegångsbiträden med tillstånd, deras antal ser alltså inte ut att minska.

Under verksamhetsåret anhängiggjordes i rättegångsbiträdesnämnden 334 nya ärenden, varav 237 var tillståndsansökningar. Av dem som fått ett tillstånd beviljat begärde 79 personer att deras tillstånd skulle återkallas, till exempel på grund av att de övergått till andra uppdrag. Därutöver anhängiggjorde nämnden återkallandet av tre tillstånd på grund av att biträdet eventuellt inte längre uppfyllde de gällande behörighetskraven. Från tillsynsnämnden kom sex tillsynsärenden, alltså framställningar om återkallande av tillståndet för ett rättegångsbiträde som disciplinär påföljd. Antalet tillståndsansökningar har efter det första årets rusning stabiliserat sig.

Avgörandepraxis vid beviljande av tillstånd samt nämndens arbetskostnader och -metoder etablerades i sina huvuddrag redan under det föregående verksamhetsåret. År 2016 gavs sex avgöranden i tillsynsärenden. Två ärenden om återkallande av tillstånd, vilka anhängiggjorts av nämnden, avgjordes. Högsta domstolen och Helsingfors hovrätt har genom sina första avgöranden stakat upp riktlinjer för avgörandepraxisen. Dessa fall presenteras kortfattat nedan, i årsberättelsens avsnitt om statistik.

Ärendena om återkallande av tillstånd på grund av klagomål och för att personen inte längre uppfyllt behörighetskraven har som väntat visat sig vara mycket arbetsamma. Rättegångsbiträdesnämnden förrättar en muntlig behandling för att höra rättegångsbiträdet med tillstånd i ärendet. Delgivningen av begäran om utlåtande och kallelse har visat sig vara mycket svårt; ju längre tid behandlingen kan skjutas upp, desto längre tid fortsätter tillståndet att gälla. Eftersom systemet är så pass nytt är inte heller rättspraxisen i dessa avgöranden etablerad. Nämnden kan bara i fåtalet fall vara så säker på det slutliga avgörandet att den kan beordra att beslutet om återkallande ska gälla trots ändringssökande. Genom ändringssökande kan det ta flera år innan man förlorar sitt tillstånd.

Rättegångsbiträdesnämnden lämnade i april 2016 ett förslag om revidering av lagen om rättegångsbiträden med tillstånd till justitieministeriet. Genom lagen strävade man efter att bland annat förbättra och effektivisera parternas rättsskydd och rättssäkerhet vid rättegång samt en tillbörlig rättsvård. Huruvida dessa målsättningar kan uppfyllas kan med fog ifrågasättas, med tanke på de brister som finns i lagen om rättegångsbiträden med tillstånd och de oklarheter kring lagens tillämpningsområde och tolkningen av bestämmelserna som råder.

Bland annat har det konstaterats att lagen måste revideras i fråga om tillsynens omfattning och medel samt de behörighetskrav som gäller sökandens insatthet, redbarhet och lämplighet. Det viktigaste skulle vara att få tillsynen att omfatta hela det juridiska arbete som rättegångsbiträden med tillstånd utför, inte enbart i fråga om rättegångsärenden. I detta kristalliseras det mest centrala och tyngsta problemet med rättssäkerheten för konsumenternas del. Helsingfors hovrätts linjedragningar om uppdrag som ska betraktas som rättegångsärenden har i hög grad begränsat det uppdragsfält för rättegångsbiträden med tillstånd som står under tillsynen. Dessutom är genomförandet av tillsynen mycket svagt. I sitt senaste avgörande 2.6.2017/677-679 ansåg Helsingfors hovrätt att tillståndet inte kan återkallas med anledning av att rättegångsbiträdet med tillstånd åsidosatt sin skyldighet att lämna upplysningar och utredningar. Hovrätten konstaterade att tillsynen under sådana omständigheter inte förverkligas på det sätt som lagstiftaren har avsett, men att kryphålet i lagen med beaktande av legalitetsprincipen ändå inte kan täppas till med de medel som lagtolkningen medger. I detta fall underlät rättegångsbiträdet med tillstånd att lämna ett utlåtande och att infinna sig vid de muntliga behandlingarna som med anledning av ett flertal klagomål och klander förrättades vid tillsynsnämnden och rättegångsbiträdesnämnden. Slutresultatet undergräver betydligt, till och med på ett avgörande sätt, förutsättningarna för att utreda klagomål – den klagande berättar/påstår någonting, medan rättegångsbiträdet med tillstånd bara tiger.

Justitiekansler Jaakko Jonkka lämnade ett motsvarande förslag om ändring av lagstiftningen till justitieministeriet i januari 2017. Justitiekanslerns ändringsförslag grundar sig bland annat på samtal som fördes vid hans studie- och tillsynsbesök hos rättegångsbiträdesnämnden våren 2015. (Justitiekansler Jonkkas förslag till justitieministeriet den 26.1.2017, dnr OKV/3/50/2016, och intervjun ”Kuluttajansuoja vaarassa” i tillsynsnämndens verksamhetsberättelse för år 2014, s. 6–7.)

Också tillsynsnämnden har lyft fram dessa frågor kring rättssäkerheten, se s. 9 i tillsynsnämndens verksamhetsberättelse 2014, s. 6 i tillsynsnämndens verksamhetsberättelse 2015 och s. 6–9 i tillsynsnämndens verksamhetsberättelse 2016.

Vi förväntar oss nu att justitieministeriet inleder lagberedningen utan dröjsmål för att avhjälpa bristerna och tolkningsfrågorna. Av de målsättningar som satts för konsumenternas rättssäkerhet och tillsynen av rättegångsbiträden med tillstånd återstår inte mycket med de nuvarande bestämmelserna. Å andra sidan är de resurser som tillsynsnämnden och rättegångsbiträdesnämnden använder mycket oproportionerliga i förhållande till den tillsyn och tillsynseffekt som de nuvarande reglerna möjliggör.

Nämnden har under det innevarande året fått ett anslag för utvecklingen av nämndens ärendehanteringssystem. Projektet startar hösten 2017. Uppgiftshanteringen,

behandlingen av information och statistikrapporterna förväntas bli bättre, varvid vi förhoppningsvis kan bättre betjäna olika myndigheter i deras informationsbegäran.

Jag tackar nämndens medlemmar och sekreterare för deras flitiga och kunniga arbetsinsatser. Jag vill rikta ett speciellt tack till nämndens vice ordförande, överdomare Liisa Talvitie vid Vasa förvaltningsdomstol, som gick i pension den 1.10.2016, för den arbetsglädje som hon med sitt livliga och bestämda handlag har spridit inom nämnden!

Rovaniemi, juni 2017

Marianne Wagner-Prenner
Ordförande för rättegångsbiträdesnämnden

RÄTTEGÅNGSBITRÄDESNÄMNDEN OCH DESS UPPGIFTER

Rättegångsbiträdesnämnden inledde sin verksamhet den 1 januari 2013 och detta är därmed nämndens fjärde verksamhetsberättelse. Nämndens verksamhet och tillståndsförfarandet regleras genom lagen om rättegångsbiträden med tillstånd (715/2011).

Rättegångsbiträdesnämndens medlemmar är en domare från hovrätterna, en domare från förvaltningsdomstolarna eller specialdomstolarna, en domare från tingsrätterna samt en medlem som företräder den juridiska forskningen och undervisningen. Sedan början av 2015 har nämnden också en medlem som företräder rättegångsbiträden med tillstånd.

Den oberoende, riksomfattande rättegångsbiträdesnämnden har till uppgift att

- bevilja tillstånd för rättegångsombud och rättegångsbiträden
- återkalla tillstånd
- avgöra de tillsynsärenden gällande påförande av påföljdsavgift samt återkallande av tillstånd, vilka tillsynsnämnden framställer den.

Ett rättegångsbiträde med tillstånd står under tillsyn av justitiekanslern, en oberoende tillsynsnämnd som är verksam under Finlands Advokatförbund och rättegångsbiträdesnämnden. Tillsynsnämnden behandlar tillsynsärenden gällande advokater, allmänna rättsbiträden samt rättegångsbiträden med tillstånd. Om ett rättegångsbiträde med tillstånd har handlat i strid med de föreskrivna etiska reglerna ska det bestämmas en disciplinär påföljd för honom eller henne. Påföljderna är anmärkning, varning, påföljdsavgift eller återkallande av tillstånd. Om tillsynsnämnden beslutar om en påföljdsavgift eller återkallande av tillstånd lämnar den en framställning om detta till rättegångsbiträdesnämnden.

Rättegångsbiträdesnämndens beslut kan överklagas till Helsingfors hovrätt. Namnet på ett rättegångsbiträde med tillstånd jämte ort och datumet för beviljande av tillståndet införs i en offentlig förteckning som förs av rättegångsbiträdesnämnden och som hålls uppdaterad samt tillgänglig för alla.

I den allmänna motiveringen i regeringens proposition med förslag till lagen om rättegångsbiträden med tillstånd (RP 318/2010 rd) konstateras att en rättegång ska leda till ett riktigt slutresultat i ett rättvist förfarande samt snabbt och förmånligt. Yrkesskickligheten hos de rättegångsombud som driver parternas sak och kvaliteten på deras arbete är av stor betydelse för att dessa mål ska uppnås. Yrkesskicklighet omfattar förutom kompetens i form av kunskaper och färdigheter också en hög yrkesetik. Ett ombud som kan sin sak och följer en hög etik tillgodoser huvudmannens rättssäkerhet och främjar samtidigt rättssäkerheten för de övriga parterna.

Tidigare var tillsynen av rättegångsombud och rättegångsbiträden beroende av om de var advokater, allmänna rättsbiträden eller andra jurister. Tillsynsnämnden vid advokatförbundet övervakade endast advokaters och allmänna rättsbiträdens

verksamhet.

Övriga jurister var endast underställda domstolarnas tillsyn i form av förbud att uppträda. Denna tillsyn var mycket ineffektiv och splittrad. Ett rättegångsombud eller rättegångsbiträde som uppträtt osakligt eller en advokat eller ett allmänt rättsbiträde som uteslutits ur advokatförbundet kunde inte förhindras att utöva sin verksamhet. Även om ett ombud/biträde skulle ha avsevärt missbrukat sin ställning kunde hen fortsätta sin verksamhet. Genom lagen om rättegångsbiträden med tillstånd kunde dessa missförhållanden påverkas.

I tillståndssystemet kan man innan tillstånd beviljas kontrollera att behörighetsvillkoren uppfylls. Å andra sidan kan ett redan beviljat tillstånd återkallas. Tillståndet är förknippat med en skyldighet att iaktta de yrkesetiska reglerna och tillsyn av skyldigheterna.

I regeringens proposition anses det dock att behörighetsvillkoren inte får skärpas för mycket. Regleringen måste stå i proportion till målsättningen, med andra ord i förhållande till förverkligandet av rättssäkerheten och en ändamålsenlig rättsvård. Alltför strikta behörighetsvillkor skulle göra det svårt att komma in i branschen och minska konkurrensen och på så sätt ytterligare höja kostnaderna för rättegångar.

RÄTTEGÅNGSBITRÄDESNÄMNDENS MEDLEMMAR OCH ERSÄTTARE

MEDLEMMAR	ERSÄTTARE
ordförande president för hovrätten Marianne Wagner-Prenner Rovaniemi hovrätt	hovrättsråd Antti Vaittinen Vasa hovrätt
vice ordförande (t.o.m. 30.9.2016) överdomare Liisa Talvitie Vasa förvaltningsdomstol	förvaltningsrättsdomare Yrjänä Honkavaara (t.o.m. 16.4.2016) Vasa förvaltningsdomstol
vice ordförande (fr.o.m. 20.10.2016) professor (emer.) Pekka Viljanen Åbo universitet	professor Tuula Linna Lapplands universitet
lagman Marja Virtanen Södra Savolax tingsrätt	tingsdomare Pekka Päivänsalo Helsingfors tingsrätt
förvaltningsdomare Taina Pyysaari (fr.o.m. 1.10.2016) Helsingfors förvaltningsdomstol	marknadsrättsdomare Markus Mattila (fr.o.m. 1.10.2016) Marknadsdomstolen
rättegångsbiträde med tillstånd Filip Markelin	rättegångsbiträde med tillstånd Timo Riissanen

Från och med den 1 januari 2013 har tingsdomare Riikka Meroma varit sekreterare för nämnden.

Rättegångsbiträdesnämndens medlemmar är en domare från hovrätterna, en domare från förvaltningsdomstolarna eller specialdomstolarna, en domare från tingsrätterna, ett rättegångsbiträde med tillstånd, en medlem som företräder den juridiska forskningen och undervisningen samt en medlem som företräder rättegångsbiträden med tillstånd. Varje medlem har en personlig ersättare. Nämnden väljer ordförande och vice ordförande inom sig.

Rättegångsbiträdesnämndens medlemmar tillsattes av statsrådet den 27 november 2014 för den stadgeenliga femåriga mandatperioden 1 januari 2015–31 december 2019.

STATISTIK

Sammanträden

Nämnden sammanträdde sammanlagt tolv gånger under år 2016. Nämnden har inga sammanträden i juli.

Inkomna ärenden

År 2016 inkom 334 ärenden till rättegångsbiträdesnämnden, varav 237 ärenden var tillståndsansökningar. Från rättegångsbiträden med tillstånd kom sammanlagt 79 ansökningar om återkallande av tillståndet och rättegångsbiträdesnämnden anhängiggjorde å tjänstens vägnar tre ärenden om återkallande av tillstånd på någon annan grund än som disciplinär påföljd. Från tillsynsnämnden kom det in sex stycken tillsynsärenden med framställan om återkallande av tillstånd. Dessa framställningar gällde tre rättegångsbiträden med tillstånd. Sammanlagt behandlades nio ärenden gällande omprövning av avgifter.

Inkomna ärenden

År	Tillstånds-ansökningar	Egen ansökan om återkallande av tillstånd	Ansökan om återkallande av tillstånd som anhängiggjorts å tjänstens vägnar	Tillsynsnämndens framställningar om återkallande av tillstånd	Omprövning av avgifter	Sammanlagt
2013	1153	1	0	0	0	1154
2014	339	33	0	0	2	374
2015	252	52	3	3	4	314
2016	237	79	3	6	9	334

Som medlemmar i advokatförbundet antogs 92 rättegångsbiträden med tillstånd, varvid tillståndet direkt upphör att gälla med stöd av lagen. För åtta rättegångsbiträden upphörde tillståndet för rättegångsbiträde att gälla av andra anledningar.

Avgöranden i ansöknings- och omprövningsärenden

År 2016 avgjordes 314 ansökningsärenden. Sammanlagt 233 tillståndsansökningar godkändes. En tillståndsansökan avslogs. I detta ärende var sökanden inte tillräckligt insatt i uppdraget som rättegångsombud och rättegångsbiträde i enlighet med 2 § 1 mom. 2 punkten i lagen om rättegångsbiträden med tillstånd, då hen hade mindre än ett års arbetslivserfarenhet efter examen. Inte heller kravet på advokatexamen uppfylldes, då personen endast avlagt en del av advokatexamen.

I två fall drogs tillståndsansökan tillbaka, varvid handläggning av ansökningen återgick. På sökandens egen begäran återkallades tillståndet i 75 fall på grund av att rättegångsbiträdena med tillstånd övergick till andra uppgifter eller lade ner verksamheten av andra orsaker. I tre fall återgick biträdets egen ansökan om återkallande av tillståndet.

Begäran om omprövning av tillsynsavgiften avgjordes i nio fall. I två av dessa godkändes begäran om omprövning, i sju fall avslogs den. I det ena fallet där omprövning av tillsynsavgiften godkändes ansåg rättegångsbiträdesnämnden att det sannolikt inte skulle gå att driva in tillsynsavgiften av dödsboet efter rättegångsbiträdet.

Man avstod från att driva in avgiften på skälighetsgrunder. I det andra fallet befriade rättegångsbiträdesnämnden biträdet från avgiften då man ansåg att det med tanke på missförstånd som inträffat i kommunikationen mellan biträdet och rättegångsbiträdesnämnden hade varit oskäligt att driva in avgiften.

Avgöranden i ansöknings- och omprövningsärenden

År	Beviljade tillstånd	Avslagna tillstånds-ansökningar	Förfallna tillstånds-ansökningar	Ärenden gällande återkallande av tillstånd på personens egen ansökan	Godkända omprövnings-ärenden	Avslagna omprövnings-ärenden	Förfallna omprövnings-ärenden	Sammanlagt
2013	969	4	5	1	0	0	0	979
2014	471	14	9	31	0	2	0	527
2015	261	0	0	45	1	2	1	310
2016	233	1	2	78	2	7	0	323

Avgöranden i tillsynsärenden

Ett tillsynsärende gällande ett rättegångsbiträde med tillstånd handläggs och avgörs av en oberoende tillsynsnämnd som är verksam under Finlands Advokatförbund. Sådana tillsynsärenden är ett skriftligt klagomål gällande rättegångsbiträdet, en anmälan som justitiekanslern gjort eller en anmälan som en domstol har gjort med stöd av 15 kap. 10 a § i rättegångsbalken om ett förbud att uppträda som utfärdats för rättegångsbiträdet eller om något annat förfarande som är i strid med rättegångsbiträdets skyldigheter.

Tillsynsnämnden avgjorde år 2016 sammanlagt 50 klagomål gällande rättegångsbiträden med tillstånd. Fyra av dem lämnades utan prövning och i tolv fall bestämdes en anmärkning och i sex fall en varning som disciplinär påföljd. I 27 fall bestämdes ingen disciplinär påföljd. I ett fall bestämdes ingen påföljd på grund av obetydlighetsgrunder. Av de klagomål som tillsynsnämnden behandlade år 2016 gällde cirka 11 procent rättegångsbiträden med tillstånd. (Tillsynsnämndens tillsynsberättelse 2016, s. 11–12, 17.)

Om tillsynsnämnden i sin påföljdsprövning beslutar att återkalla tillståndet eller att påföra en påföljdsavgift ska nämnden göra en framställning om detta till rättegångsbiträdesnämnden (lag om rättegångsbiträden med tillstånd 15–16 §).

Avgöranden i tillsynsärenden

År	Återkallande av tillståndet	Påförande av påföljdsavgift	Tilldelande av varning	Återförvisande till tillsynsnämnden	Sammanlagt
2013	0	0	0	0	0
2014	0	0	0	0	0
2015	0	0	0	0	0
2016	5	0	1	0	6

Rättegångsbiträdesnämnden avgjorde år 2016 sex framställningar som tillsynsnämnden framlagt. I två fall som båda gällde samma rättegångsbiträde godkände rättegångsbiträdesnämnden tillsynsnämndens framställningar och återkallade rättegångsbiträdets tillstånd. Det ansågs att rättegångsbiträdet hade vid upprepade tillfällen handlat i strid med sina skyldigheter enligt 8 § 1 mom. punkterna 1, 6 och 10, då hen skött två olika huvudmäns ärenden på ett icke yrkeskunnigt och mycket vårdslöst sätt.

I ett annat ärende hade hen orsakat sin huvudman en betydande betalningsskyldighet och avsevärda kostnader för motparten. Dessutom ansågs hen ha försummat sin svarsplikt enligt 15 § 3 mom. Avgörandena har inte överklagats och är således lagakraftvunna.

I ett fall beslutade rättegångsbiträdesnämnden att i stället för att återkalla tillståndet tilldela biträdet en varning. Biträdet ansågs ha handlat i strid med skyldigheten enligt 8 § 1 mom. i lagen om rättegångsbiträden med tillstånd, att redbart och samvetsgrant fullgöra de uppdrag som anförtrotts honom eller henne som rättegångsbiträde, eftersom hen hade försökt att i anslutning till ett domstolssammanträde i tingsrätten överlämna narkotika till sin huvudman som avtjänade ett fängelsestraff, som denne skulle föra vidare till anstalten.

I sitt avgörande beaktade rättegångsbiträdesnämnden den ringa mängden narkotika och substansens kvalitet, det fyra månader långa förbudet att uppträda som biträdet hade utfärdats i ärendet, biträdets motiv att förhindra att hens huvudman blir utsatt för våld samt att biträdets agerande inte hade äventyrat huvudmannens rättsskydd. Med beaktande av alla dessa omständigheter ansåg rättegångsbiträdesnämnden att det hade varit oskäligt att återkalla biträdets tillstånd och tilldelade hen en varning som en disciplinär påföljd.

Justitiekanslern överklagade avgörandet till Helsingfors hovrätt, som med sitt avgörande 26.4.2017/521 återkallade rättegångsbiträdets tillstånd. Hovrätten ansåg att biträdets förfarande bör anses vara synnerligen klandervärt och att det motiv till brottet som denne angett inte bör ses som en förmildrande omständighet. Dessutom beaktade hovrätten i sin bedömning av klandervärdheten av biträdets förfarande hens tidigare brottslighet, fastän det hade gått åtta år sedan hens tidigare förbrytanden innan det aktuella förfarandet. När detta skrevs hade hovrättens avgörande ännu inte vunnit laga kraft.

I tre fall som alla gällde samma rättegångsbiträde godkände rättegångsbiträdesnämnden tillsynsnämndens framställningar och återkallade rättegångsbiträdets tillstånd. Biträdets förfarande bedömdes som en helhet. Det ansågs att hen hade handlat i strid med sina skyldigheter enligt 8 § 1 mom. punkterna 6, 10 och 13 i

lagen om rättegångsbiträden med tillstånd. Som en graverande omständighet som ledde till att tillståndet återkallades ansågs att biträdet hade försummat sin svarsplikt enligt 15 § 3 mom., eftersom hen inte hade öppet och specifikt lämnat svar på de klander som fördes fram i klagomålen och inte heller på något annat sätt hade deltagit i utredningen av sina tillsynsärenden i tillsynsnämnden och rättegångsbiträdesnämnden.

Avgörandena överklagades och Helsingfors hovrätt gav beslut i ärendena den 2 juni 2017/677-679. Hovrätten konstaterade att man vid övervägande av återkallande av tillståndet som en disciplinär påföljd ska fästa uppmärksamhet vid iakttagande av laglighetsprincipen. Hovrätten ansåg att utan en uttrycklig bestämmelse i lagen kan återkallandet av tillståndet inte baseras på åsidosättande av skyldigheten att ge uppgifter och utredningar i tillsynsförfarandet. Hovrätten ansåg att en disciplinär påföljd endast kan bestämmas med anledning av de klandervärda förfaranden vilka rättegångsbiträdet med tillstånd har klandrats för. Hovrätten returnerade ärendena till tillsynsnämnden för ny behandling.

Avgöranden om återkallande av tillstånd på någon annan grund än som disciplinär påföljd

Enligt 20 § 1 mom. 2 punkten i lagen om rättegångsbiträden med tillstånd ska rättegångsbiträdesnämnden å tjänstens vägnar återkalla ett beviljat tillstånd, om rättegångsbiträdet som tillståndet beviljats till inte längre uppfyller förutsättningarna för beviljande av tillstånd. Inga ärenden av detta slag avgjordes under verksamhetsåret.

Sökandena är skyldiga att betala en ansökningsavgift om 365 euro för handläggning av ansökan. Dessutom ska ett rättegångsbiträde med tillstånd betala en årlig tillsynsavgift, vilken år 2016 var 358 euro. Av de betalda tillsynsavgifterna ska rättegångsbiträdesnämnden årligen redovisa två tredjedelar till advokatföreningen, alltså Finlands Advokatförbund.

Ett tillstånd som beviljats till ett biträde kan återkallas om dessa avgifter inte betalas. Enligt 20 § 1 mom. 3 punkten i lagen om rättegångsbiträden med tillstånd ska rättegångsbiträdesnämnden återkalla ett beviljat tillstånd, om ett rättegångsbiträde med tillstånd inte har betalat en ansöknings-, tillsyns- eller påföljdsavgift inom en skälig tid efter det att hen har fått en anmärkning om den uteblivna betalningen och försummelsen inte kan anses som ringa.

År 2016 anhängiggjordes och avgjordes två ärenden av detta slag. I det ena fallet återkallades tillståndet på grund av uteblivna tillsynsavgifter, då rättegångsbiträdet med tillstånd hade underlåtit att betala tillsynsavgifterna i två års tid. Helsingfors hovrätt (3.3.2017/272) ändrade inte rättegångsbiträdesnämndens beslut. I skrivande stund har hovrättens avgörande ännu inte vunnit laga kraft, eftersom rättegångsbiträdet med tillstånd har ansökt om besvärstillstånd i ärendet hos högsta domstolen. I det andra fallet återgick ärendet om återkallande av tillstånd då tillståndet för ifrågavarande rättegångsbiträde redan hade återkallats på hens egen begäran.

Avgöranden om återkallande av tillstånd på någon annan grund än som disciplinär påföljd

År	Återkallande av tillståndet (behörighetsvillkoret uppfylldes inte längre)	Återkallande av tillståndet (försummelse av avgifter)	Anhängiggjordes å tjänstens vägnar, tillståndet återkallades inte	Behandling förfallen	Sammanlagt
2013	0	0	0	0	0
2014	0	0	0	0	0
2015	2	0	1	0	3
2016	0	1	0	1	2

Rättspraxis i anslutning till tillståndsansökningar

Högsta domstolen gav år 2016 tre avgöranden gällande tillståndsansökningar.

I högsta domstolens avgörande 16.12.2016/2558 (HD:2016:89) lämnades justitiekanslerns överklagande utan prövning. Ärendet gällde huruvida man i samband med tillståndsansökan kan beakta de brister som man upptäckt i biträdets yrkeskunnighet, med andra ord huruvida man kan baserat på personens tidigare verksamhet anse personen vara uppenbart olämplig för uppdraget som rättegångsbiträde. Rättegångsbiträdesnämnden hade avslagit sökandens tillståndsansökan på denna grund.

Helsingfors hovrätt hade hävt nämndens beslut och beviljat tillståndet. Justitiekanslern hade ansökt om besvärstillstånd i ärendet hos högsta domstolen och yrkat att hovrättens beslut ska hävas. Högsta domstolen konstaterade bland annat att lagen inte stadgar om justitiekanslerns rätt att söka ändring på ett beslut med vilket det beviljats tillstånd att vara verksam som rättegångsbiträde, och lämnade på denna grund justitiekanslerns överklagande utan prövning.

I högsta domstolens avgöranden 21.12.2016/2602 (HD:2016:94) och 21.12.2016/2603 gällde ärendet förutsättningarna för beviljande av tillståndet i en situation där sökande hade utsökningsskulder. Rättegångsbiträdesnämnden och Helsingfors hovrätt hade avslagit tillståndsansökningarna, eftersom sökandena hade ansetts vara uppenbart olämpliga för uppdraget på grund av överskuldsättning. Högsta domstolen ändrade inte på hovrättens beslut i något av fallen. Högsta domstolen hänvisade bland annat till sitt avgörande gällande tillämpning av lagen om advokater, HD:1997:29, och konstaterade att rättegångsbiträdets betalningsoförmåga som inte är tillfällig kan göra personen uppenbart olämplig för uppdraget som rättegångsbiträde. Dessutom sade högsta domstolen i sitt uttalande bland annat att vid bedömning av arten av betalningsoförmåga ska förutom skuldbeloppet, även orsakerna till skuldsättningen, varaktigheten samt sättet att sköta skulderna beaktas.

Handläggningstider

Den genomsnittliga handläggningstiden för en tillståndsansökan var 20 dagar.

Den genomsnittliga handläggningstiden i tillsynsärenden var cirka sex månader. Svårigheterna att delge begäran om utlåtande till rättegångsbiträden med tillstånd har förlängt handläggningstiden i tillsynsärenden.

I omprövningsärenden var handläggningstiden 28 dagar.

INTRESSANT AVGÖRANDE OM ATT FÖRLORA LÄMPLIGHETEN ATT VARA VERKSAM SOM RÄTTEGÅNGSBITRÄDE

Helsingfors hovrätt gav den 17 mars 2017 sitt avgörande av A:s överklagan i ett ärende där rättegångsbiträdesnämnden hade återkallat A:s tillstånd att vara verksam som rättegångsombud och rättegångsbiträde på någon annan grund än som en disciplinär påföljd.

Rättegångsbiträdet med tillstånd A hade sedan juni 2014 i ungefär ett års tid skickat ett flertal e-postmeddelanden till olika myndigheter, bland annat presidenten för högsta domstolen, domare från hovrätterna och domare från tingsrätterna samt justitiekanslern. I sina meddelanden hade A riktat stark kritik mot domarkåren och enskilda medlemmar av domstolarna samt de personer som fällt avgörandet i A:s eget ärende, varvid A påstod att de bland annat gjort sig skyldiga till brottsligt förfarande, censurerat och manipulerat meddelanden som A skickat, utövat påtryckningar på och påverkat arbetet av domare i lägre instanser, systematiskt agerat brottsligt samt grovt åsidosatt sina tjänsteplikter, att domarna hade ljugit för polisen och olagligt samt helt obefogat skickat en väpnad grupp till A:s hem för att hota A, att de låtit genomföra en ”dråpattack” i hans hem i syfte att tysta ned A, terroriserat medborgare och försökt bringa A om livet. Ordföranden för rättegångsbiträdesnämnden och en del av medlemmarna hade varit med på mottagarlistan för dessa e-postmeddelanden.

Dessutom hade A bland annat krävt att verksamheten vid Helsingfors tingsrätt och hovrätt samt vid högsta domstolen helt ska stoppas. A hade även riktat allvarlig kritik mot åklagarväsendet, polismyndigheten samt justitiekanslern. A:s meddelanden var kopplade till ett domstolsärende gällande A själv. A var således inte verksam som rättegångsombud eller rättegångsbiträde i ärendet.

Med anledning av dessa meddelanden anhängiggjorde rättegångsbiträdesnämnden å tjänstens vägnar ärendet om återkallande av A:s tillstånd att vara verksam som rättegångsbiträde.

Enligt 20 § 1 mom. 2 punkten i lagen om rättegångsbiträden med tillstånd ska rättegångsbiträdesnämnden återkalla ett beviljat tillstånd, om ett rättegångsbiträde med tillstånd inte längre uppfyller de förutsättningar för beviljande av tillstånd som anges i 2 § i samma lag. Enligt 2 § 1 mom. 3 punkten i denna lag är ett av behörighetskraven bland annat att personen inte är uppenbart olämplig för uppdraget som rättegångsombud och rättegångsbiträde. I regeringens proposition med förslag till lagen om rättegångsbiträden med tillstånd (318/2010 rd) som utgjort grunden för lagen konstateras att till exempel missbruksproblem eller mentala problem kan förhindra en ändamålsenlig skötsel av uppdraget.

Rättegångsbiträdesnämnden ansåg att A hade under en lång tid, med meddelanden i hotfull och osaklig ton, anklagat olika myndigheter för lagstridig verksamhet och påstått att myndigheterna gjort sig skyldiga till mycket allvarliga brott samt manipulering av andra myndigheter. A hade dessutom uppmanat olika instanser att vidta åtgärder i hens ärende med sådana medel som enligt den finländs-

ka rättsordningen inte är möjliga.

Rättegångsbiträdesnämnden ansåg att A:s osakliga förfarande, som påvisade hens mycket djupa misstro mot olika myndigheter, på ett allvarligt sätt rubbat tilliten till att A förmår att på ett sakligt sätt bevaka och driva klienternas rättsskydd samt handla på tillbörligt sätt och i enlighet med sina klienters intressen i domstolar och hos andra myndigheter.

Efter att ha avvägt parternas rättsskydd samt förutsättningarna för tillbörlig rättsvård å ena sidan och A:s individuella intressen å andra sidan ansåg rättegångsbiträdesnämnden att A måste anses vara uppenbart olämplig för uppdraget som rättegångsombud och rättegångsbiträde på det sätt som avses i lagen om rättegångsbiträden med tillstånd. Av denna anledning återkallade rättegångsbiträdesnämnden A:s tillstånd.

I sitt överklagande till hovrätten påstod A bland annat att ärendet inte hade anhängiggjorts på det sätt som krävs enligt förvaltningslagen, då rättegångsbiträdesnämnden hade tagit ärendet för behandling å tjänstens vägnar. Med stöd av förarbetena till lagen om rättegångsbiträden med tillstånd ansåg hovrätten dock att nämnden hade haft befogenhet att på eget initiativ börja utreda ärendet och att ärendet hade anhängiggjorts på tillbörligt sätt.

Tillsynsnämnden, som är verksam under Finlands Advokatförbund, hade lämnat ett till nämnden tillställt klagomål om A utan prövning, eftersom A då hen skickat meddelandena i fråga inte hade handlat i ett uppdrag som rättegångsombud eller rättegångsbiträde, utan i sitt eget ärende. På grund av detta ansåg A att ärendet gällande återkallande av tillståndet inte borde ha tagits upp för behandling i rättegångsbiträdesnämnden. Nämnden ansåg dock att tillsynsnämndens beslut om att lämna ärendet utan prövning inte utgjorde ett hinder för att utreda huruvida A fortsättningsvis uppfyller behörighetskraven för tillståndet. Hovrätten godkände rättegångsbiträdesnämndens motivering även till denna del. Med hänvisning till prejudikatet HD 2016:94 som gavs efter nämndens avgörande, konstaterade hovrätten att det i ett beslut gällande förnekande av ett tillstånd för rättegångsbiträde kan, i ljuset av Engel-kriterierna gällande tillämpligheten av ett ne bis in idem-förbud, inte vara fråga om ett administrativt påföljdsförfarande som kan jämställas med åtal för brott. Således kunde ne bis in idem-förbudet inte tillämpas på A:s ärende.

Hovrätten godkände motiveringen till rättegångsbiträdesnämndens avgörande även till den del där nämnden i sitt avgörande hade beskrivit och karaktäriserat innehållet i de meddelanden som A hade skickat.

Likaså godkände hovrätten motiveringen och slutsatserna i rättegångsbiträdesnämndens avgörande gällande A:s lämplighet för uppdraget som rättegångsombud. Som komplettering av motiveringen för nämndens beslut och med stöd av två HD:s prejudikat givna efter nämndens beslut (HD 2016:89 och HD 2016:94) konstaterade hovrätten bland annat att lagstiftningen innefattar kompetens- och behörighetskrav för flera yrkesutövare, vars syfte är att öka tilliten till den verksamhet som dessa idkar och förbättra rättsskyddet för deras klienter. Genom dessa krav kan även osakliga förfaringssätt sållas bort och enligt hovrätten är det entydigt att en prövning av behörighetskravets närmare innehåll måste göras i enlighet

med de målsättningar som är orsaken till att respektive verksamhet har gjorts tillståndspliktig.

Hovrätten konstaterade att yrkeskunnighet kan anses omfatta hög yrkesetik enligt vad som nämns i motiveringen till rättegångsbiträdesnämndens beslut. Omfattande distribution av de aktuella meddelandena dels till personer med lagstiftningsbefogenhet, dels till personer med lagskipande makt visade på en uppenbar brist på omdömesförmåga. Det samma påvisade även innehållet i meddelandena, då A i meddelandena försökte påverka behandlingen av rättsliga ärenden utan att följa reglerna för rättegångsförfarandet och genom att därmed använda sig av medel som står i strid med rättsordningen. Hovrätten ansåg således, i likhet med rättegångsbiträdesnämnden, att A:s förfarande rubbade tilliten till hens behörighet att vara verksam som rättegångsombud. Av denna orsak och av de orsaker som anges i nämndens beslut ansåg hovrätten att A är uppenbart olämplig för uppdraget som rättegångsombud och rättegångsbiträde, varför hens tillstånd måste återkallas.

HD behandlade ärendet på ett förstärkt sammanträde. Avgörandet fattades med rösterna 4–3. Ett av hovrättsråden med avvikande åsikt delade majoritetens åsikt i övrigt, men skulle ha kompletterat motiveringen något. Två medlemmar däremot skulle ha hävt rättegångsbiträdesnämndens beslut. De ansåg att, med beaktande av ärendets betydelse för rättegångsbiträdet med tillstånd och synpunkterna gällande rättsskydd, kan begreppet olämplig inte utvidgas till den verksamhet som rättegångsbiträdet med tillstånd utövat utanför sitt uppdrag som rättegångsbiträde, utan en tydlig föreskrift i lagen eller andra bestämmelser, till vilka denne har bundit sig i sin verksamhet. Enligt dessa två hovrättsråd kan inte heller enbart hänvisningar till de målsättningar i förarbetena som utgjort grunden för lagen om rättegångsbiträden med tillstånd eller exempelvis anvisningar om god advokatsed komma att tillämpas via den ifrågavarande bestämmelsen och därmed förplikta rättegångsbiträden med tillstånd på ett sådant sätt att ett tillstånd som beviljats hen skulle på denna grund kunna återkallas.

Hovrättens beslut har inte vunnit laga kraft. Det ska bli intressant att se vilken ståndpunkt HD väljer, om ärendet ännu kommer till HD för behandling. I motiveringen till prejudikaten HD 2016:89 och HD 2016:94, vilka getts efter rättegångsbiträdesnämndens beslut och vilka hovrätten nämner, hänvisas till det omnämnande om missbruksproblem och mentala problem som finns i förarbetena till lagen om rättegångsbiträden med tillstånd endast som några exempel på omständigheter som skulle kunna förhindra en ändamålsenlig skötsel av uppdraget som rättegångsbiträde med tillstånd. Båda avgörandena gäller situationer som faktamässigt skiljer sig mycket från A:s fall, men HD:s ståndpunkt har alltså varit att även andra omständigheter än de som nämns i förarbetena till lagen kan visa att personen i fråga är uppenbart olämplig för uppdraget.

Rättegångsbiträdesnämnden har till exempel inte behörighet att kräva att ett rättegångsbiträde med tillstånd framlägger en utredning över att hen inte har ett missbruksproblem eller mentala problem som stör hens utförande av sina uppgifter. Nämnden måste därmed bedöma uppfyllandet av förutsättningarna för beviljande av tillståndet utifrån uppgifter om rättegångsbiträdets handlande och beteende som fåtts på något annat sätt. Om ett rättegångsbiträde helt förlorar sin omdömesförmåga i sitt eget ärende, vilket inträffat i A:s fall, finns det skäl att

misstänka att samma sak kan hända även då hen sköter en annan persons ärende i uppdrag som rättegångsombud eller rättegångsbiträde.

Rättegångsbiträdesnämndens minoritet på två personer fäste även uppmärksamhet vid att återkallandet av tillståndet inte får blir en straffartad påföljd för ett klandervärt förfarande. Det finns all anledning att instämma i denna synpunkt. I lagen finns separata bestämmelser om bestämmande av disciplinära påföljder. Lagen är emellertid inte helt konsekvent. Kravet på redbarhet, vilket det visserligen inte var frågan om i detta fall, är en av förutsättningarna för beviljande av tillståndet, och därigenom utgör ohederlighet en grund för återkallande av tillståndet med stöd av 20 § i lagen.

Å andra sidan leder ohederligt förfarande i uppdraget som rättegångsombud eller rättegångsbiträde enligt 13 § 2 mom. i lagen om rättegångsbiträden med tillstånd till att tillståndet återkallas som disciplinär påföljd, förutom om det finns förmildrande omständigheter för förfarandet. I lagen finns därmed icke önskvärda överlappningar.

Enligt minoriteten i hovrätten är en persons uppenbara olämplighet i enlighet med de exempel som nämns i förarbetena till lagen, alltså olämplighet på grund av missbruksproblem eller mentala problem, dessutom av sådan karaktär att den kan bli avhjälpt med tiden. Grunden som användes i detta fall är däremot enligt minoriteten sådan att det är oklart om biträdets uppenbara olämplighet någonsin kan bli avhjälpt.

Denna synpunkt som minoriteten framlagt ger anledning att fästa uppmärksamhet vid ett annat problem i lagen om rättegångsbiträden med tillstånd: Enligt 2 § 5 mom. i lagen kan den vars tillstånd att vara verksam som rättegångsbiträde har återkallats som en disciplinär påföljd inte beviljas ett nytt tillstånd förrän tre år förflutit från det att återkallandet av tillståndet började. Däremot stadgas i lagen ingenting om när ett nytt tillstånd kan beviljas till en person vars tillstånd återkallats på någon annan grund än som disciplinär påföljd.

Pekka Viljanen
professor emeritus, vice ordförande för rättegångsbiträdesnämnden

NÄMNDENS PERSONAL, LOKALER OCH KONTAKTUPPGIFTER

Rättegångsbiträdesnämndens personal bestod av följande:

Nämndens sekreterare, tingsdomare Riikka Meroma, i huvudsyssla den 1 januari 2013–den 30 april 2014 och i bisyssla från och med den 1 maj 2014 samt avdelningssekreterare Maarit Hellgren i huvudsyssla från den 16 september 2013–.

Nämnden har sedan juni 2016 varit verksam i justitieministeriets lokaler på adressen Södra Esplanaden 10, Helsingfors.

Kontaktuppgifter:

Postadress:
PB 25
00023 STATSRÅDET

Rättegångsbiträdesnämndens sekreterare Riikka Meroma
tfn 029 5643410, 050 3428238
riikka.meroma@oikeus.fi

Rättegångsbiträdesnämndens avdelningssekreterare Maarit Hellgren
tfn 029 5643411, 050 4002528
maarit.hellgren@oikeus.fi

Ansökningsanvisningar och -blankett:

http://www.oikeus.fi/fi/

Förteckning över rättegångsbiträden:

https://asiointi.oikeus.fi/